

Vélemények a magyar mondat hangsúlyozásáról — avagy Brassai és a többiek

1. Amikor É. Kiss Katalin megalkotta a magyar nyelv transzformációs-generatív szintaktikai modelljét (1978a), arra is rámutatott, hogy a modell alapját képező topic-comment szerkezetet már Brassai Sámuel felfedezte a múlt század közepe táján (É. Kiss 1978b. 266—67; 1981a. 91—92). Emlékeztetőül: a modell szerint a magyar mondatban négy fő szintaktikai pozíció van: ezek a topic, a fókusz, az ige, és az ige utáni elemek pozíciói; mindazok az elemek, amelyek a mondatban a topic-pozíció után következnek, együttesen a commentet alkotják (É. Kiss 1981b. 188). Az É. Kiss-féle értelemben vett „topic” és „comment” Brassainál az „inchoatívum” és „zöm” fogalmainak felel meg (Brassai 1863—65. 297—306; É. Kiss 1978b. 266).

A modellnek prozódiai vonatkozása is van. É. Kiss szerint a főhangsúly (illetve a mondathangsúly) vagy a fókusz-pozícióban álló bővítményre, vagy — ha a fókusz-pozíció betöltetlen — az igére esik; a topic pozícióban nincs hangsúly, és az ige után legfeljebb másodlagos hangsúlyok lehetségesek (1978b. 265, 267; 1981b. 188). Ez a vélekedés nyilvánvalóan Brassaira vezethető vissza. Brassai egyetlen elsőrendű hangsúlyt enged meg a mondatban; ez vagy az igére, vagy az ige előtti bővítményre, tehát az ún. „zöm” első tagjára esik (Brassai 1888. 24; vö. 1889. 343). Az ige mögötti bővítmények legfeljebb másodrendű hangsúlyt kapnak (1888. 27; vö. 1889. 398), az inchoatívum pedig még másodrendű hangsúlyt sem kaphat (1889. 399). A meg-egyezés minden ponton tökéletes.

Brassai és É. Kiss nem határozzák meg pontosan az említett hangsúlyfokok fonetikai tartalmát, de nem kétséges, hogy főhangsúlyon vagy elsőrendű hangsúlyon olyan szótag hangsúlyfokát értik, amely nemcsak hangerejével emelkedik ki a hangsúlytalan szótagok közül, hanem azzal is, hogy dallamot indít. A másodrendű hangsúly azonban kétféleképpen is értelmezhető.

(i) Feltehetjük, hogy Brassai és É. Kiss a másodrendű (vagy másodlagos) hangsúlyt éppúgy dallamindítónak tartják, mint a főhangsúlyt; a különbség csak annyi, hogy a másodrendűen hangsúlyos szótagok alacsonyabb hangmagassági szintről indítják a maguk dallamát, mint a főhangsúlyos szótag, és talán a hangerejük egy árnyalattal kisebb.

Ezt a következők alapján tételezhetjük fel. Brassai szerint, ha a *Megérkezett a vendég* mondatban a *vendég* „tudandó” (azaz új információt hordoz), akkor másodrendű hangsúlyt kap (1889. 399). Hasonlóképpen nyilatkozik É. Kiss a *János fának rohant a barátja kocsijával az országúton* mondatban az új információt hordozó *barátja, kocsijával és országúton* szavakról (1978b.

264—65). Ha most kiejtjük ezeket a mondatokat, nagyjából a következő dallamgörbéket kapjuk :

(1) a. ¹ Meg ² érkezett a ² ven ² dég.

b. ¹ János ¹ fá ² nak rohant a ² ba ² ko ² rátja ² or ² csijával az ² szágúton.

ahol 1 = főhangsúly, 2 = másodrendű, a többi = hangsúlytalan Brassai és É. Kiss szerint.

A mondatzömbben mindkét mondatban eső dallamok sorozatát találjuk ; a szubglottális nyomás fokozatos csökkenése, azaz a lesodródás (*downdrift*) következtében azonban minden eső dallam valamivel alacsonyabb hangmagassági szintről indul, mint az előző. Mivel Brassai és É. Kiss szerint az ige utáni hangsúlyos szótagok csak másodrendű hangsúllyal bírhatnak, és ezek a szótagok itt eső dallamot indítanak, feltehetjük, hogy Brassaiék számára a másodrendűen hangsúlyos szótag éppen úgy dallamindító, mint az elsőrendűen hangsúlyos (főhangsúlyos) szótag, csak a dallamát alacsonyabból indítja.

Ha a hangsúlyfokok valóban így értelmezendők, akkor a modell a *Nézd a televíziót!* hangsorhoz a következő hangsúlyozási lehetőségeket képes előállítani :

(2) a. ¹ Nézd ² te
a ² levíziót!

b. ¹ Nézd
a televíziót!

Nem képes azonban előállítani a (2c)-t, holott ilyenek léteznek :

(2) c. ¹ Nézd a ¹ te ¹ levíziót!

A hangsúlyfokoknak ez az értelmezése azonban súlyos problémákat vet fel. Először is: bizonyos esetekben nyilvánvalóan ellentmondáshoz vezet. Gyakran előfordul például, hogy a legmagasabb hangmagassági szintről dallamot indító hangsúlyos szótag nem a commentben, hanem a topic-helyzetű bővítményben van, vö. (3).

(3) ^{is} Egy ^{meg} merősöm ^{bolondult.}

 topic comment

Ha Brassai és É. Kiss a hangsúlyok fonetikai tartalmát valóban az imént ismertetett módon értelmezik, akkor kénytelenek azt mondani, hogy a (3) mondatban a főhangsúly a topic-helyzetű bővítményre esik, míg a fókusz-helyzetű igekötő csak másodrendű hangsúlyt kap. Ez azonban a saját modelljük szerint is abszurdum volna. (Az természetesen nem megoldás, hogy Brassai és É. Kiss a (3)-féle mondatok lehetőségét nem ismerik el.)

Másodsor: mivel a „másodrendű hangsúly” elnevezés gyengébb hangsúlyt jelent, mint a „főhangsúly”, az (i) alatt ismertetett értelmezés ellene mond annak a józan intuíciónak, amely szerint az ige után álló bővítmények, ha új információt hordoznak, ugyanolyan hangsúlyfokot kapnak, mint a comment élén álló elem. Márpedig semmi okunk nincs arra, hogy egy dallamindító, hangsúlyos szótagot másodrendű hangsúlyúnak tekintsünk, pusztán azért, mert a szubglottális nyomás csökkenése, azaz a mechanikus lesodródás következtében lejjebb került (és ugyanazon okból talán egy árnyalattal halkabb is lett), mint az előtte lévő hangsúlyos szótag. Inkább úgy kell tartanunk, hogy az (1a), (1b), (2a) és (3) mondatokban másodrendű hangsúlyúnak ítélt szótagok ugyanolyan hangsúlyfokúak, mint a főhangsúlyosnak minősített szótagok. Az ilyen mondatokat hívják Kálmán és munkatársai (1984) „lapos prozódiajú” mondatoknak.

(ii) Ha viszont a dallamindító hangsúlyos szótag hangsúlyfoka nem nevezhető másodrendű hangsúlyúnak, akkor csak az a feltevés marad, hogy amit Brassai és É. Kiss másodrendű hangsúlyúnak nevez, az nem dallamindító. Eszerint mind a főhangsúly, mind a másodrendű hangsúly nagyobb hangerejükkel emelkednek ki a hangsúlytalan szótagok közül, de csak a főhangsúly dallamindító. Ez a fonetikai értelmezés legalább nem vezethet ellentmondásos elemzésekhez, és összhangban van a főhangsúlyra és másodrendű hangsúlyra vonatkozó intuitív elképzeléseinkkel (vö. Varga 1981).

Ebben az esetben viszont a modell már csak a (4a)-féle hangsúlyozást képes a *Nézd a televíziót!* hangsorhoz rendelni, a (4b) és (4c)-féle megoldást nem.

- (4) a. 1
 Nézd 2
 a televíziót!
- b. 1 1
 Nézd te
 a levíziót!
- c. 1
 te
 Nézd a levíziót!

Akusztikailag a (4a) és a (2b), a (4b) és a (2a), a (4c) és a (2c) megegyeznek.

Az eddigieket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a Brassai- és É. Kiss-féle másodrendű hangsúly fonetikai tartalma kétféleképpen értelmezhető. A másodrendűen hangsúlyos szótag vagy (i) hangerőben is és dallamilag is

kiemelkedik a hangsúlytalan szótagok közül, vagy (ii) csak hangerőben emelkedik ki. Az (ii) értelmezés ellentmondásmentes, ám prozódiailag igen korlátozottá teszi a szintaktikai modellt: mondatonként csak egyetlen dallamilag kiemelkedő hangsúlyt enged meg. Az (i) értelmezés több (bár így sem kimerítő) prozódiai lehetőséget biztosít a modellnek, mert a commentben több dallamilag kiemelkedő hangsúlyt is megenged: viszont ellentmondásos. Felteesszük tehát, hogy Brassai és É. Kiss másodrendű hangsúlya a (ii) szerint értelmezendő. Eszerint Brassai és É. Kiss csak egyetlen dallamilag kiemelkedő hangsúlyt enged meg a magyar mondatban, mégpedig a zöm (comment) élén álló elemen.

Az É. Kiss-féle modellel kapcsolatban többször rámutattam (a leg részletesebben l. Varga 1982. 164–68; 1983. 138–40), hogy a modell által előállított hangsúlyozási lehetőség helyes, de a valóságos és funkcionálisan jelentős mondathangsúlyozási lehetőségeknek csak egy t ö r e d é k e. A kritika lényege így foglalható össze: a. A dallamilag kitüntetett hangsúlyokat főhangsúlynak kell tekinteni, akár a topic-pozícióban, akár az ige utáni pozícióban legyenek is azok; b. Ha a mondatban több főhangsúly is sorakozik, közülük a lesodródás kezdeténél álló nem tekinthető mondathangsúlynak, ezért az (1a), (1b), (2a), (3), (4b) mondatokban egyáltalán nincs mondat-hangsúly, csak több, egyformán kiemelkedő főhangsúly; c. A mondathangsúly a mondatnak s z á n d é k o l t a n legkiemeltebb hangsúlya, tehát vagy a mondat egyetlen főhangsúlya, vö. (2b), (4a), (4c), vagy a mondat több főhangsúlya közül a lesodródással szembeszegülő, de újabb lesodródást nem kezdő főhangsúly; ilyen az o-szótag főhangsúlya az (5) példában:

(5) Most pedig kö vetkezik az mega-együttes.

d. A mondathangsúly nemcsak a comment élén álló elemre kerülhet, ahová a modell jósolja, hanem az ige utáni bővítmenyre is (az ilyen bővítmenyt hívtam „antifókusz”-nak, l. Varga 1982), vö. (4c) és (5).

2. A továbbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy mennyire támasztják alá ezt a kritikát az elmúlt száz év szakirodalmában a magyar mondat hangsúlyozásával kapcsolatban megjelent nézetek, különösen pedig a Brassai nézeteivel kapcsolatos állásfoglalások.

Éles vita kerekedett a hangsúlyozás dolgában Brassai és Joannovics György között. Joannovics (1889. 103) szerint Brassai „olyan hangsúlyozást teremt, a mely a magyar beszédet megfosztja accentusainak nagyobb részétől”. A valóságban a mondatzöm előtt, az inchoatívumban több elsőrendű hangsúlyú (értsd: főhangsúlyos) bővítmény is állhat, ha ezek pozitív természetűek, pl. *Hát ilyenkor is mindig a főcélt kell szem előtt tartani* (i. m. 104).¹ Az ige utáni bővítmenyek, ha új információt hordoznak, bizony éppúgy elsőrendű hangsúlyt kapnak, mint a zöm első tagja: *Esik a hó* (i. m. 110). Sőt az is előfordulhat, hogy az ige utáni bővítmény erősebb hangsúlyt kap, mint a zöm

¹ Ebben a dolgozatban a különböző példák hangsúlyjelölését egységesítem. A 'x jelet az elsőrendű hangsúly (főhangsúly), a "x jelet a másodrendű hangsúly, a "x jelet pedig a különlegesen kiemelt elsőrendű hangsúly jelölésére használom.

élén álló elem: *Ha nem fizetsz 'te, fizet az 'öcséd* (1903. 362). A vitát súlyosbította, hogy Brassai és Joannovics a magyar szórend kulcsát is más-más tényezőben vélte megtalálni. Brassai — a Fogarasi-féle hagyományhoz híven — úgy látta, hogy szórendünknek az akcentus (értsd: a hangsúly) a kulcsa (Brassai 1889. 343; vö. 1888). Joannovics szerint viszont a szórendet elsősorban a szavak nyelvtani értéke határozza meg (Joannovics 1889. 61; 1903. 17—18). Bár Brassai a vitában sokszor bántóan személyeskedő, gúnyos hangot használt Joannovicssal szemben, a hangsúlyozás kérdésében nem neki, hanem Joannovicsnak volt igaza.

A mondat hangsúlyozásával kapcsolatban lényegében a Joannovics-féle álláspontot vallotta Balassa József, Simonyi Zsigmond és Kicska Emil is. Balassa szerint az alany és az állítmány ejthető egyforma erővel is (1887—90. 408), és az állítmány utáni bővítmények ugyanolyan nyomatékot kaphatnak, mint az állítmány (i. m. 418). Brassai téved, amikor egyedül az állítmány szólamát tartja hangsúlyos résznek, mert „mind az inchoatívumban, mind az egészítményben lehetnek fontos kiemelt részek” (i. m. 431). (Az „egészítmény” az ige utáni rész, V. L.).

Simonyi Zsigmond (1880) szerint az inchoatívum hangsúlyos lehet, ha pozitív jellemű kifejezés (pl. *nagyon, annyira, sok, mind*, vagy *is*-sel kapcsolt fogalom) áll benne, és a mondatzömbben is lehetséges több egyforma hangsúly. Tanulságos e tekintetben Simonyi összefoglalása az ige + igekötő szerkezet hangsúlyozási lehetőségeiről és ezek okairól. Erre az összefoglalásra az ún. „fordul elő” kérdés adott alkalmat. Simonyi egyik korábbi mondatában (*Az é mélyhangú szavakban is fordul elő*) a *fordul elő* szerkezetet többen kifogásolták. Válaszként írott összefoglalásában (1884) Simonyi megállapítja, hogy az ige + igekötő szerkezetnek négyféle hangsúlyozása lehetséges, és a négy lehetőség között olyan is akad, amelyben az elülső ige hangsúlytalan és a rá következő igekötő hangsúlyos, meg olyan is, amelyben mind az ige, mind a rá következő igekötő egyformán hangsúlyos. Egy későbbi cikkében (1902) a higadgt, egyenletes hangsúlyozású mondatokat nyomatéktalan, az egy fogalmat különösen kitüntető mondatokat pedig nyomatékos mondatoknak nevezi (i. m. 58. kk.). Brassai véleményével szemben megállapítja, hogy a nyomatéktalan mondat „tüzetes részében” (mondatzömbben) több, egyenlő erejű hangsúly sorakozhat (pl. *Én 'vittem neki 'bort*; i. m. 123), sőt arra is rámutat, hogy az ige „előkészítő rész” (inchoatívum) is lehet (pl. *Fordította pedig 'Szász Károly*; i. m. 128). Részletesen elemzi a nyomatékos mondatok négy osztályának, az összefoglaló, a kirekesztő, a felszólító és a kérdő mondatoknak hangsúlyviszonyait és azok funkcióit (i. m. 59. kk.).

Kicska Emil (1891) a Brassai-féle hangsúlyszabályok elégtelenségének fő okára tapint rá: Brassai azért nem ismeri el, hogy a mondatban több elsőrendű hangsúly sorakozhat, mert a mondatokat kérdésekre adott feleleteknek fogja fel! Vagyis Brassai nem érzi a két egyforma hangsúlyt például ebben: *A 'legutolsó parasztnak is 'öröm volt a dolga*, hiszen ha a mondat arra felel, hogy kinek volt öröm a dolga, akkor csak az elülső hangsúly indokolt, ha viszont arra válaszol, hogy milyen volt a dolga a legutolsó parasztnak is, akkor csak a hátulsó hangsúly tartható meg (i. m. 343). Kicska (i. m. 337—45) az elsőrendű hangsúlynak két fokozatát különbözteti meg: a „mondó” hangsúlyt (pl. *A 'csikó 'zabot eszik*; i. m. 339), és az „ellenmondó” hangsúlyt (pl. *A 'csikó eszik zabot*; i. h.; vö. még Kicska 1890. 7. kk.) Bár a mondó és az ellenmondó hangsúly fonetikailag egyforma erejű is lehet, az ellenmondó hangsúly álta-

lában erősebb (1891. 339).² Gyakori jelenség, hogy az ige és az utána álló bővítmény egyforma erejű mondó hangsúlyt kap; így pl. a *'vág 'fát* szerkezet a cselekvés folyamatosságát mutatja (i. m. 386); sőt az sem ritka, hogy az ige utáni bővítmény erősebb hangsúlyt kap, mint maga az ige, pl. *'vág 'fát* (*, de nem húst*) (i. m. 387); *A vásáron, vettem két 'lovat, négy 'ökröt, egy 'csikót, húsz 'juhót* (i. m. 394). Kicska az inchoatívum hangsúlyozását illetően is szembehelyezkedik Brassaival: noha az inchoatívum általában valóban gyengébb hangsúlyú, mint a zöm élén álló elem, azért a kettő hangsúlya egyforma is lehet. Tehát ahelyett, hogy *Az új országgyűlésen 'kemény tusák lesznek*, ezt is mondhatjuk: *Az új országgyűlésen 'kemény tusák lesznek* (1895. 341). Ami a szórend kérdését illeti, abban Kicska sem Brassainak, sem Joannovicsnak nem ad igazat (1891. 294): szerinte a magyar szórendnek nem a hangsúly, de nem is a szavak nyelvtani értéke a kulcsa, mert azt csak a kirekesztés és összefoglalás értelmi műveletei magyarázzák meg kielégítően. Ezért mind a *'Jól megtanulta*, mind a *'Jól tanulta meg* mondat helyes, csak egyszer összefoglalás, másszor kirekesztés az értelem művelete (i. m. 297–98).

Hogy a Brassai-féle hangsúlyszabályok elégtelenek, az közvetve a 20. századi vizsgáldások eredményeiből is lépten-nyomon kiderül. Így például Bulányi György (1944) szerint a mondatban vagy az egyik szólamhangsúly emelkedik ki mint mondathangsúly, vagy egyik sem, vagy több is kiemelkedhet. A kiemelkedő szólamhangsúlyról, mint mondathangsúlyról ugyanígy vélekedik Deme László (1962. 465; vö. 1965; 1970). Deme a ritmikai hangsúlyt a következő példával illusztrálja: *'Barnáékat 'zord, 'ellenséges tekintetek fogadják*, és hozzáteszi, hogy Barnáék neve az előzetes kontextusban szerepelt már (1962. 468). Vagyis ritmikái okokból a Brassai-féle inchoatívum (itt: *Bar-náékat*) még akkor is hangsúlyos lehet, ha ismert információt hordoz. Deme mutatja ki, hogy az *ott* szócskának az ige elé helyezésével biztosíthatjuk a mondat nyomatéktalanságát (vagyis azt, hogy több egyforma hangsúly legyen benne) olyankor, amikor egyébként valamelyik bővítmény mondathangsúlyossá válna benne, pl. *A 'ház előtt 'ott vesztegelt egy 'bérkocsi* (1959. 192).

Elekfi László szerint, ha a mondatban van mondathangsúly, akkor az normális körülmények között a Brassai-féle zöm első hangsúlyos szótagján van (1968. 330). De nem ritka a mondathangsúly az ige mögötti bővítményen sem: *Fizessenek a 'gazdagok* (Elekfi 1953. 376), *Fut a 'tatór* (Elekfi 1964. 347), *Megettem az 'egészet* (Szende Tamás 1976. 120). A mondathangsúly azonban nem kötelező, mert a zöm több egyforma hangsúlyt tartalmazhat, pl. *'Olvastam a 'regényt* (Elekfi 1964. 333). Wacha Balázs (1976) az igekötős igék aspektusát vizsgálva jut ugyanerre az eredményre, Szabolcsi Anna (1983) szerint pedig az ige utáni bővítmény hangsúlyozása annak specifikus, illetve nem specifikus voltával is összefügg. Hetzron Róbert (1980. 391) is említ olyan mondatot, amelyben nem ugrik ki mondathangsúly, hanem egyforma erejű hangsúlyok sorakoznak benne (még az inchoatívumban is): *A 'fiú 'ment 'be az 'iskolába*. Kiefer Ferenc (1967; 1969) csak a mondathangsúly egy speciális válfajával, az emfatikus eredetű mondathangsúlyal foglalkozik, de alkalmasint még ebből is kettő lehet egy transzformációsan nem összetett mondaton belül: *'Péter is csak 'Annát szerette* (1969. 105).

² A Kicska-féle „mondó” és „ellenmondó” hangsúly éled újjá Kálmán és munkatársai (1984) „lapos”, illetve „irtó” hangsúlyában.

3. Összefoglalva: ez a rövid tallózás a szakirodalomban meggyőzően bizonyítja, hogy a Brassai- és É. Kiss-féle hangsúlypredikciók több ponton kiegészítésre szorulnak. Nem mondhatjuk, hogy a magyar mondatban csak egyetlen főhangsúly lehetséges, mert mind a topicban, mind a commentben több főhangsúly is sorakozhat. Ha a mondatban történetesen csak egy főhangsúly van, nem mondhatjuk, hogy az csak a fókusz helyzetű bővítményre, vagy ennek hiányában az igére eshet, mert eshet az ige utáni bővítményre is. Nem mondhatjuk, hogy a főhangsúly azonos a mondathangsúlyal, mert minden mondathangsúly főhangsúly ugyan, de nem minden főhangsúly mondathangsúly.

VARGA LÁSZLÓ

Irodalom

- BALASSA JÓZSEF (1887–90), Hangsúly a magyar nyelvben. NyK 21: 401–34.
- BRASSAI SÁMUEL (1863–65), A magyar mondatról II, III. Magyar Akadémiai Értesítő 3: 3–128, 173–409.
- BRASSAI SÁMUEL (1888), Szórend és accentus. Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztályok köréből 14/9.
- BRASSAI SÁMUEL (1889), Szerény éezrevételek a „Hangsúly” című értekezés irányában. Nyr. 18: 341–51, 396–406.
- BULÁNYI GYÖRGY SCH. P. (1944), A magyar hangsúly romlása. MNy. 40: 330–48.
- DEME LÁSZLÓ (1959), A nyomatéktalan mondat egy fajtájáról. Az *ott* határozószó igekötőszerű használata. MNy. 55: 185–98.
- DEME LÁSZLÓ (1962), Hangsúly, szórend, hanglejtés, szünet. In: Tompa József (szerk.), A mai magyar nyelv rendszere II. Akadémiai Kiadó, Budapest. 457–522.
- DEME LÁSZLÓ (1965), A Kazinczy-érmekek, és a helyes magyar kiejtés kérdései. Nyr. 89: 188–200.
- DEME LÁSZLÓ (1970), A kiejtés törvényeinek tanítása és tanulmányozása. Nyr. 94: 270–80.
- ELEKFI LÁSZLÓ (1953), A mondat elemzésének fő szempontjai. MNy. 49: 69–76, 370–80.
- ELEKFI LÁSZLÓ (1964), Az aktuális mondattagolás egyik alapformája a magyarban. NyK. 66: 331–70.
- ELEKFI LÁSZLÓ (1968), Mondatformák és mondathangsúlyok fonetikai vetülete. NyK. 70: 329–50.
- É. KISS KATALIN (1978a), A magyar szintaxis egy transzformációs generatív megközelítése. Kandidátusi disszertáció. Kézirat.
- É. KISS KATALIN (1978b), A magyar mondatok egy szintaktikai modellje. NyK 80: 261–86.
- É. KISS KATALIN (1981a), Brassai Sámuel mondatelmélete. ÁNyT 13: 91–102.
- É. KISS KATALIN (1981b), Structural Relations in Hungarian, a „Free” Word Order Language. Linguistic Inquiry 12: 185–213.
- HETZRON RÓBERT (1980), Ízelítő a magyar tonoszintaxisból. NytudÉrt. 104: 389–98.
- JOANNOVICS GYÖRGY (1889), Hangsúly. Nyr. 18: 61–68, 100–13, 153–60, 200–12, 249–62.
- JOANNOVICS GYÖRGY (1903), Szórendi tanulmányok. Nyr. 32: 16–19, 215–20, 318–24, 361–69, 486–90.
- KÁLMÁN C. GYÖRGY, KÁLMÁN LÁSZLÓ, NÁDASDY ÁDÁM, PRÓSZÉKY GÁBOR (1984), A magyar segédigék rendszere. ÁNyT 17. Megjelenés alatt.
- KICSKA EMIL (1891), Hangsúly és szórend. Nyr. 20: 292–98, 337–45, 385–94, 433–45, 481–91.
- KICSKA EMIL (1890), Hangsúly és szórend. Nyr. 19: 6–18, 153–58, 203–09, 390–95, 433–40.
- KICSKA EMIL (1895), Alany és állítmány. Nyr. 24: 337–46, 385–91, 435–47, 537–54.
- KIEFER FERENC (1967), On Emphasis and Word Order in Hungarian. Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series 76.
- KIEFER FERENC (1969), Az emfázis kérdéséhez. Nyr. 93: 97–115.

- SIMONYI ZSIGMOND (1880), Az „is” szórendi szerepe. *Nyr.* 9: 289–99, 337–45.
SIMONYI ZSIGMOND (1884), „Fordul elő”. *Nyr.* 13: 356–64.
SIMONYI ZSIGMOND (1902), A magyar szórend. *Nyr.* 31: 57–61, 121–29, 180–86, 234–41, 289–301, 359–79, 424–41, 473–96.
SZABOLCSI ANNA (1983), A specifikus/nem specifikus megkülönböztetésről. *NyK* 85: 83–91.
VARGA LÁSZLÓ (1981), A magyar intonáció – funkcionális szempontból. *NyK* 83: 313–39.
VARGA LÁSZLÓ (1982), Két szintaktikai pozícióról. *MNy.* 78: 159–69.
VARGA LÁSZLÓ (1983), Hungarian Sentence Prosody: An Outline. *Folia Linguistica* 17: 117–51.
WACHA BALÁZS (1976), Az igeaspektusról. *MNy.* 72: 59–69.

Opinions about the Stressing of Hungarian Sentences — or Brassai and the Others

by LÁSZLÓ VARGA

K. É. Kiss, following S. Brassai's views, claims that there is always a sentence stress in the Hungarian sentence and that it always falls on the constituent in focus-position or — in lack of such — on the verb, cf. É. Kiss 1981b.

A survey of past literature on the subject, however, shows that Brassai and É. Kiss present a partial picture of the ways in which a Hungarian sentence can be stressed. The survey confirms my earlier criticism (cf. Varga 1983). In addition to the case in which the sentence stress falls on the focused constituent or on the verb, it can also fall on a post-verbal constituent. Moreover, there need not be a sentence stress at all: the Hungarian sentence can contain several, equally strong stresses.